

BERTALAN LÁSZLÓ TÁRSADALOMTUDOMÁNYI KÖNYVTÁR (BLTK) SOROZAT

PERPÉK Éva

Ph.D-hallgató, Budapesti Corvinus Egyetem, Szociológia és Társadalompolitika Intézet
H-1093 Budapest, Közraktár u. 4-6., e-mail: eva.perpek@yahoo.com

Bertalan László szellemi hagyatékának ápolását tűzte ki célul a nevével fémjelzett Társadalomtudományi Könyvtár sorozat, amelynek eddig négy kötete látott napvilágot a Helikon Kiadó gondozásában.¹ A már megjelent kötetek témái – tudományfilozófia, vallásszociológia, módszertan, játékelmélet – tükrözik azt a szerteágazó tudományos érdeklődést és páratlan szakmai műveltséget, amely Bertalan Lászlót jellemezte. Mint tudjuk, Bertalan László oktatói és kutatói tevékenysége mellett a hetvenes évek elejétől részt vett a *Szociológia* szerkesztésében, amelyben újtárra indította a Tájékoztató rovatot. A sorozat első és negyedik darabja olyan elméleti és módszertani írásokat közöl, amelyeket a Tájékoztató rovatban ismerhettünk meg Magyarországon. Ezeket a – Csontos László által fordított – szövegeket Bertalan László válogatta és lektorálta.

A sorozat első kötete *A társadalomtudományi fogalmak logikája* címen klasszikus tudományfilozófiai írásokat közöl. Az eredetileg 1978 és 1987 között a *Szociológia* hasábjain közreadott szövegek segítségével a társadalomtudományi fogalomalkotás logikai és metodológiai háttérébe nyerhetünk bepillantást. A társadalomtudományokban méltatlanul mellőzött témák ezek. A tanulmányok szerzői közül elsősorban C. G. Hempel és E. Nagel emelhetők ki olyan jeles 20. századi tudományfilozófusok és metodológusok mellett, mint K. Grelling, J. von Kempster, P. Oppenheim, N. Rescher, M. Weber. Az első fejezet a tudományos fogalomalkotás általános kérdéseit vizsgálja, a második rész központi témája az ideáltípus, a harmadik az alakzatfogalmak és hatásrendszerek kérdéseit járja körbe. A negyedik fejezet a rész-egész viszony, valamint az „összeg – egész – szerves egység” problémakör köré szerveződik. A könyv utolsó részét kitevő két tanulmány a funkcionális társadalomtudományokban betöltött szerepéről és a funkcionális rétegződésmélt kritikájáról szól. A kötet szövegeinek feldolgozása a tudományos fogalomalkotás szakszerűségének alapos megértéséhez vezet, azaz a kutatói gyakorlatban közvetlenül is hasznosítható ismeretanyagot tarthat kezében az olvasó.

Bertalan László intellektusára és kutatói szemléletére kiemelt hatást gyakorolt Max Weber szellemi és morális öröksége. Ez segített kiválasztani a BLTK sorozat második kötetének témáját. Csak megerősítette a választást, hogy Bertalan László nevéhez fűződik az itt közölt vallásszociológiai írások szakmai és nyelvi ellenőrzése. A

¹ A sorozat megjelenését az Antenna Hungária Rt., valamint a Budapesti Corvinus Egyetem Szociológia és Társadalompolitika Intézete támogatja. A BLTK szerkesztőbizottságának elnöke László Géza, tagjai Helmich Dezső, Szántó Zoltán és Varga István.

weberi vallásszociológiát a *Gazdaság és társadalom* 1/2 kötetéből ismerhetjük, a téma lehatároltsága és különálló volta miatt ugyanakkor joggal jelenhet meg önálló könyvként. A vallási közösséggel foglalkozó írások segítenek megfejteni a múltban és a mában élő emberek cselekvéseinek indítékait, a társadalmak működésének logikáját. A különböző hitrendszerek részletes szociológiai elemzése közben Max Weber – a töle megszokott módon – az értékmentesség jegyében nem a felfogások kívánatos vagy nem kívánatos volta mellett érvel, hanem arra mutat rá, hogy ezek hogyan játszottak közre hajtóerőként az emberi cselekvésben, és milyen egyéni és társadalmi következményekkel jártak. Az egyes fejezetekben olyan vallási szereplők szabatos leírását találjuk, mint a varázsló-pap, a „próféta”, a gyülekezet, az istenről alkotott fogalom. Nagy pontossággal járja körül Weber többek között a vallások keletkezése, a teodícea, a megváltás és újjászületés kérdéskörét. Az *általános* vallásszociológiát tartalmazó kötet létjogosultsága mellett több érv is szól. Az egyik az, hogy a vallások hatása a szekularizáció ellenére is lépten-nyomon tetten érhető napjainkban. Másrészt a tanulmányok termékenyen gazdagíthatják mind a kialakult – vallásos vagy nem vallásos – világnézettel rendelkezők, mind a keresők, egy-egy értékrendszer mellett elköteleződni vágyók látásmódját.

Bertalan László munkásságát az interdiszciplinaritás jellemezte. Erre tulajdonképpen sokoldalú műveltsége „determinálta”, hisz egyetemi évei alatt magyar nyelvet és irodalmat, néprajzot és filozófiát hallgatott. A társadalomtudományokban ma a játékelmélet tölt be egyfajta tudományközi kapocs szerepet, ezért tarthatták fontosnak a BLTK sorozat szerkesztői Frank C. Zagare *Játékelmélet: fogalmak és alkalmazások* című könyvének magyar nyelvű kiadását. A sorozat harmadik kötetében „Zagare világosan, precízen és könnyen érthetően tárja elénk a játékelmélet legfőbb irányzatait.”² A játékelmélet, mint a konfliktusos helyzeteket tanulmányozó matematikai tudományág alapítóiaként Neumann Jánost és Oskar Morgenstern tartjuk számon. Az elmélet a játék hagyományos fogalmát kiterjeszti mindazokra az interakciókra, amelyek két vagy több szereplőt érintenek, ahol a játékosok érdekei összefüggenek egymással. Így játékként közelíthetünk például a háborúhoz, a fegyverkezési versenyhez vagy a koalícióhoz, ahol a racionális döntések elmélete talaján mozogva mindegyik felet haszonmaximalizálónak tételezünk. Zagare műve bevezetőjében a játékelmélet *leíró* vagy *pozitív* jellegét húzza alá, miszerint a játékelmélet célja az interakciók megmagyarázása és előrejelzése. Egyben elhatárolódik a játékelmélet normatív jellegétől, amely kijelöli, hogy adott körülmények között hogyan kell döntenie egy játékosnak. A szerző könyvét négy részre tagolta. Az elsőben az alapfogalmakat tárgyalja, valamint a játékok leírásának extenzív és normál alakjáról beszél. Ezután bemutatja a tisztán konfliktusos játékokat, és megvilágítja a minimax tétel lényegét. A harmadik fejezetet a változó összegű játékoknak szenteli, végül a kettőnél több szereplős játékokra és a koalíciókötés lehetőségeire tér ki. A játékelméleti koncepciók megértését segítik és alkalmazási lehetőségeinek sokszínűségét szemléltetik a könyv példái, a nemzetközi konfliktusok modellezésétől az Odüsszeiából vagy a Bibliából származó személyközi kapcsolatok értelmezéséig. A könyv középiskolai matematikai ismeretekre épít, ala-

2 Richard G. Niemi, a *Quantitative Applications in Social Sciences* sorozat társszerkesztője jellemzi így a Zagare kötetet az ahhoz írt előszóban.

posan körüljárja az egyes kérdéseket, ezért azoknak a társadalomtudósoknak is jó szívvel ajánlhatjuk, akik eddig idegenkedtek a játékelmélettől.

A sorozat negyedik, klasszikus módszertani írásokat tartalmazó kötete újabb, Bertalan László által szerkesztett és válogatott írások gyűjteménye. A *Szociológia* című folyóirat Tájékoztató rovatában 1979 és 1983 között megjelenő írásoknak a sorozatszerkesztők összefoglalóan *A kvantitatív társadalomkutatás modelljei* címet adták. A kötet írásai egyfelől módszertani segítséget nyújtanak a kutatóknak a változók közötti kapcsolatok meghatározásában, és a felfedezett összefüggések értelmezésében, magyarázatában. Másfelől elmélet- és tudománytörténeti adalékokkal fűszerezett elemzéseket nyújtanak, amelyek a társadalmi tények és problémák mélyebb megértését segítik elő. A kötet *A statisztikai általánosítások magyarázata* című első részében az összes – klasszikus és modern – szerző (J.St. Mill, E. Durkheim, P.L. Kendall, P.F. Lazarsfeld, H.A. Simon, E. Nagel) az ún. háromváltozós modell mellett érvel a változók közötti kapcsolatok vizsgálata során. A kötet második fejezetében R. Boudon a faktorelemzést helyezi sajátos megvilágításba. A harmadik rész magját képező útelemzés tulajdonképpen az első fejezetből ismert háromváltozós modell többváltozósá alakított változata. Mindezt H.M. Balock és R. Boudon érvelése világítja meg számunkra. A kötet írásai alapján az a két évszázadot átívelő út rajzolódik ki, amelyet az elméleti és empirikus kutatók az oksági elemzések vizsgálatában bejártak a szóban forgó időszakban.

A gazdag szellemi tartalom mellett nem hagyhatjuk szó nélkül a könyvek vonzó külső megjelenését, a tartalom és a forma összhangját sem. A klasszikus és a modern, a nyugalom és a dinamizmus, a maradandóság és a változatosság párbeszédét sugallják az egységes szín- és formavilágú, mégis különböző kötetek. Mindez segít kézbe venni, a tartalom pedig – meggyőződésünk és reményeink szerint – nem hagyja letenni a Bertalan László Társadalomtudományi Könyvtár könyveit.